

WYKORZYSTYWANIE PRZEZ WŁADZE ROSYJSKIE POJĘCIA „NIEPRZYJAZNOŚCI” JAKO JEDNO Z NARZĘDZI PROWADZENIA WOJNY HYBRYDOWEJ

1. Wstęp

Idea przyjaźni między narodami od starożytności była rozumiana jako fundament społeczny i przesłanka ustanowienia oraz utrzymania pokoju. Jeszcze w XVIII wieku „Ojciec Prawa Narodu” – szwajcarski prawnik, filozof i dyplomata Emer de Vattel podkreślał znaczenie „panowania prawdziwej przyjaźni i szczęśliwego stanu wzajemnej miłości” między narodami. Każdy z nich powinien dbać o utrzymywanie tej przyjaźni i o ostrożne unikanie wszystkiego, co może wzbudzić wrogość. Przy czym filozof tłumaczył to nie w kategoriach moralnych, tylko uzasadniał poprzez „mniej szlachetny i ogólny, ale bardziej bezpośredni i żywotny interes (...) roztropnych i ostrożnych narodów”¹. Pojmowanie bardziej wysokiego i szlachetnego uzasadnienia konieczności przyjaźni między narodami było, według E. de Vattela, rzadkie w XVIII wieku i niestety, raczej nie wzrosło obecnie.

W prawie międzynarodowym nie istnieje powszechny obowiązek państw do zachowania „przyjaźni” w swoich wzajemnych stosunkach. Warto jednak wspomnieć o Deklaracji zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współdziałania państw zgodnie z KNZ, przyjętej w postaci rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ

---

* Szkoła Doktorska Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa, e-mail: v.kanapatskaya@student.uw.edu.pl.

¹ E. de Vattel, *Droit des gens; ou, Principes de la loi naturelle appliqués à la conduite et aux affaires des nations et des souverains*, 1758, *Pravo narodov ili printsipy yestestvennogo prava, primenyayemye k povedeniyu i delam natsiy i suverenov*, red. Komarova L.A., per. Durdenevskiy V.N., Kublitskiy F.A., Fabrikov E.M., Gosudarstvennoye izdatel'stvo yuridicheskoy literatury, Moskwa, 1960, księga II, rozdział I, §§ 11, 12, s. 222.

2625(XXV), 24 października 1970 roku². Można rozpatrywać ten dokument jako pewien standard przyjaznych stosunków między państwami i założyć, że naruszenie zasad, zawartych w Deklaracji, stanowi działania nieprzyjazne. Powołanie na wspomnianą Deklarację zasad prawa międzynarodowego oraz niezależne od niej wyrażenie „akty nieprzyjazne” zawiera I Protokół dodatkowy z 8 czerwca 1977 roku do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 roku dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych. Zgodnie z art. 70(1) „Działania pomocy”, nie będą uważane za akty nieprzyjazne (w oficjalnym tekście w języku angielskim: „*unfriendly acts*”³, w języku rosyjskim: „*недружественные акты*”⁴) propozycje udzielenia pomocy o charakterze humanitarnym i bezstronnym na rzecz ludności cywilnej znajdującej się na będącym pod kontrolą strony konfliktu terytorium, innym niż terytorium okupowane, jeśli ludność ta jest niedostatecznie zaopatrzona w materiały i żywność, a działania dokonywane są za zgodą zainteresowanych stron.

Niemniej, mimo dość szerokiego stosowania pojęcia „nieprzyjazności” w prawie międzynarodowym i stosunkach międzynarodowych, nie istnieje definicja legalna tegoż pojęcia. Naukowcy i prawnicy międzynarodowi podejmowali próby sformułowania definicji pojęcia „działania nieprzyjaznego” jeszcze od XIX wieku, posługując się kategoriami „wspólnoty”, „wzajemności”, „moralności”, „umów dżentelmeńskich”, odnosząc się, przede wszystkim, do kategorii „retorsje”.

We współczesnej doktrynie prawa międzynarodowego treść rozpatrywanego pojęcia opisuje się niezbyt często. Brak wielkiego zainteresowania pojęciem „działania nieprzyjaznego” można wytłumaczyć zarówno zwiększeniem zakresu regulacji prawa międzynarodowego i wzrostem znaczenia sformalizowanych norm prawnych do regulowania stosunków

² Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of United Nations, United Nations General Assembly Resolution 2625(XXV) adopted on 24 October 1970, A/RES/2625(XXV).

³ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, International Committee of The Red Cross, International Humanitarian Law – Treaties & Documents, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/CONVPRES?OpenView> (dostęp: 18/5/2023).

⁴ Zhenevskiy konventsii ot 12 avgusta 1949 goda i Dopolnitel'nyye protokoly k nim, izdaniye tret'e, ispravlennoe, Moskva, Mezhdunarodnyy Komitet Krasnogo Kresta, 2003, s.278.

między państwami, jak i pojawieniem kategorii „*soft law*”, która również jest stosowana do opisywania zdarzeń łamania niepisanych zasad współistnienia państw⁵.

Dagmar Richter w *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law* definiuje „działanie nieprzyjazne” jako zachowanie (działanie lub zaniechanie) podmiotu prawa międzynarodowego, które powoduje niekorzyść, lekceważenie lub nieuprzejmość wobec innego podmiotu prawa międzynarodowego bez naruszania jakiejkolwiek normy prawnej. Państwo działające jedynie korzysta ze swoich praw, aczkolwiek robi to w sposób nieżyczliwy lub niesprawiedliwy, dokonując w ten sposób czynu, w którym brakuje formalnych znaków naruszenia norm prawnych⁶. Zatem punktem kluczowym przy ujawnieniu istoty działania nieprzyjaznego jest jego ścisłe odróżnienie od czynu bezprawnego w stosunkach międzynarodowych, który może skutkować stosowaniem represaliów.

Wobec rosnącej współzależności między państwami brak legalnej definicji „nieprzyjazności” i działań nieprzyjaznych, nieco efemeryczne ich kryteria i niejasne następstwa z jednej strony umożliwiają państwom różne zachowanie w celu ochrony własnych interesów, przy czym dotyczy to zarówno państwa, które dokonało takich działań, jak i tego, które padło ich ofiarą. Z drugiej strony, w tym przejawia się podobieństwo pojęcia „nieprzyjazności” do istoty wojny hybrydowej⁷. D. Richter podkreśla znaczenie okoliczności konkretnej sytuacji, dotychczasowych relacji między dwoma zainteresowanymi podmiotami, a nawet percepcji

---

⁵ Na temat pojęcia „*soft law*” zob. np. E. Karska, *Prywatyzacja wojny – między ius cogens a soft law*, [w:] B. Kuźniak, M. Ingelevič-Citak (red.), *Ius Cogens – Soft Law: Dwa bieguny prawa międzynarodowego publicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2017; T. Meyer, *Soft Law as Delegation*, *Fordham International Law Journal*, 2008, 32(3), s. 888–942. Zob. także: E. Karska, *Drafting an International Legally Binding Instrument on Business and Human Rights: The Next Step towards Strengthening the Protection of Human Rights*, *International Community Law Review*, 2021, 23(5), s. 468 i 477.

⁶ D. Richter, *Unfriendly Act*, [w:] F. Lachenmann, R. Wolfrum (red.), *The Law of Armed Conflict and the Use of Force: The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2017, s. 1242.

⁷ W tym kontekście należy odnotować, iż pojęcie „nieprzyjazności”, wraz z innymi, może być wykorzystywane jako jedno z narzędzi wojny hybrydowej. Na temat pojęcia „wojny hybrydowej” zob. np. K. Karski, P. Mielniczek, *The notion of hybrid warfare in international law and its importance for NATO*, *NATO Legal Gazette*, 2019, 39, s. 67–80.

i pobudliwości podmiotu docelowego⁸. Należy uznać za słuszną tezę D. Richter, że istnieją pewne obszary zastosowań, w których szczególnie prawdopodobne jest założenie nieprzyjazności, na przykład w przypadku reżimów niedemokratycznych, które notorycznie bardzo łatwo czują się sprowokowane. W potwierdzenie swojej tezy D. Richter podaje przykład Chin, które nieustannie podkreślają, że uznanie przez zachodnich polityków Dalajlamy jako przywódcy Tybetańczyków postrzegają za czyn nieprzyjazny⁹. W jaskrawy sposób ilustruje tę tezę również przykład Rosji z ostatnich siedemnastu lat.

2. Pojęcie „nieprzyjazności” w doktrynie i prawie Rosji

W teorii prawa międzynarodowego w źródłach rosyjskich pojęcie „działanie nieprzyjazne” (ros: „недружественное действие” lub „недружественный акт”) istnieje, chociaż również nie zyskuje dużo uwagi i jest definiowane dość tradycyjnie, a mianowicie jako zachowanie państwa prowadzące do wyrządzenia szkody innym państwom, wówczas, gdy normy prawa międzynarodowego nie są łamane, czyli czyny nieprzyjazne uderzają w interesy państw, które nie są chronione przez prawo międzynarodowe. Dlatego podkreślane jest znaczenie środków moralnych i politycznych w uregulowaniu wszelkich problemów, które powstają w związku z popełnieniem takich działań¹⁰.

Jednakże na arenie międzynarodowej pojęcie „nieprzyjazności” używane jest przez Rosjan dużo częściej niż w teorii, przy czym w ostatnich latach nabiera ono coraz większego znaczenia. Zaobserwować można, jak staje się ono jednym z narzędzi prowadzenia wojny hybrydowej. Wobec tego analiza wysiłków legislacyjnych i politycznych Rosji w tym kontekście wydaje się zasługiwać na szczególną uwagę.

Jeszcze pod koniec 2006 roku, niedługo przed słynnym przemówieniem prezydenta Rosji Władimira Putina w Monachium 10 lutego 2007 roku, Zgromadzenie Federalne – parlament Federacji

---

⁸ D. Richter, *ibidem*.

⁹ *Ibidem*, s. 1247.

¹⁰ Zob., np: G.V. Ignatenko, O.I. Tiunov (red.), *Mezhdunarodnoye pravo. Uchebnik dlya VUZov*, Norma-Infra, Moskwa, 1999, s.90.

Rosyjskiej – uchwalilo ustawę nr 281-FZ o specjalnych środkach ekonomicznych. W 2019 roku wprowadzono zmiany do tej ustawy, m. in. do jej nazwy i treści dodano wskazanie na „środki przymusowe”, co samo w sobie zasługuje na uwagę. Jednak właściwie z treści nowelizacji wynika, że środki przymusowe są specjalnym mechanizmem do wykonania rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, stosowanym zbiorowo; przed 2019 rokiem tę funkcję również pełniły specjalne środki ekonomiczne (art. 4 ustawy o wprowadzeniu zmian do niektórych aktów prawnych Federacji Rosyjskiej¹¹). Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy nr 281-FZ „specjalne środki ekonomiczne stosuje się w przypadku zaistnienia zbiegu okoliczności, które wymagają natychmiastowej reakcji na czyn niezgodny z prawem międzynarodowym *lub działanie nieprzyjazne* ze strony obcego państwa lub jego organów i funkcjonariuszy, które zagrażają interesom i bezpieczeństwu Federacji Rosyjskiej i (lub) naruszają prawa i wolności jej obywateli”¹². Widzimy, że ustawodawca rosyjski, zgodnie z teorią, formalnie odróżnia działanie nieprzyjazne oraz czyn niezgodny z prawem, ale z dalszej treści rozpatrywanej ustawy wynika, że co do konsekwencji stosowanie specjalnych środków ekonomicznych nie stanowi różnicy pomiędzy czynami niezgodnymi z prawem a działaniami nieprzyjaznymi.

Prawo regulujące wprowadzenie kontr sankcji i praktyka jego stosowania zaczęły aktywnie powstawać w Rosji w 2014 roku po aneksji Krymu i wybuchu konfliktu na wschodniej Ukrainie, kiedy UE oraz USA nałożyły na Rosję pakiet sankcji personalnych i sektorowych. Restrykcje dotyczyły przede wszystkim sektora bankowego i energetycznego, w tym ograniczenie dostępu Rosji do niektórych technologii oraz zawieszenie finansowania przez Europejski Bank Inwestycyjny oraz Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju nowych projektów, realizowanych w Rosji. Niemniej, oprócz sankcji i restrykcji gospodarczych nałożono również

---

¹¹ Federal’nyy zakon ot 01.05.2019 № 83-FZ „O vnesenii izmeneniy v otdel’nyye zakonodatel’nyye akty Rossiyskoy Federatsii”, Ofitsial’nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 1.5.2019 g., st. 0001201905010039.

¹² Federal’nyy zakon ot 30.12.2006 № 281-FZ (red. ot 01.05.2019) „O spetsial’nykh ekonomicheskikh merakh i prinuditel’nykh merakh”, Elektronnyy fond pravovykh i normativno-tekhnicheskikh dokumentov, AO «Kodeks», <https://docs.cntd.ru/document/902021803> (dostęp: 29/4/2022).

sankcje indywidualne w postaci zamrożenia aktywów i ograniczenia podróży, zastosowano środki dyplomatyczne oraz restrykcje medialne¹³.

W odpowiedzi na sankcje zachodnie 6 sierpnia 2014 roku prezydent Rosji Władimir Putin podpisał dekret nr 560 o stosowaniu niektórych specjalnych środków gospodarczych w celu zapewnienia bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, którego działanie co roku było przedłużane i który nadal jest obowiązujący. Dekret zakazywał lub ograniczał prowadzenie zagranicznej działalności gospodarczej polegającej na imporcie na terytorium Rosji niektórych rodzajów produktów rolnych, surowców i środków spożywczych, których krajem pochodzenia jest państwo, które podjęło decyzję o nałożeniu sankcji gospodarczych na rosyjskie osoby fizyczne i prawne lub przystąpiło do takiej decyzji¹⁴. W celu realizacji tego dekretu prezydenta rząd rosyjski przyjął uchwałę nr 778 z dnia 7 sierpnia 2014 roku, w której ustalono wykaz państw objętych specjalnymi środkami ekonomicznymi, a także nomenklaturę produktów, których wwozu do Rosji zakazano¹⁵. Ważną konsekwencją tego dla Polski było embargo na eksport do Rosji produktów z sektorów owoców i warzyw, mleczarskiego i mięsnego, co narażało na duże straty wielu polskich eksporterów, ale również rosyjskich odbiorców i przetwórców artykułów rolno-spożywczych. Niemniej jednak, skutki wprowadzonego przez Rosję embargo nie były aż tak dotkliwe wobec gospodarek państw UE, w tym także

---

¹³ Podstawa prawna sankcji UE: Rozporządzenie Rady (UE) Nr 269/2014 z dnia 17 marca 2014 roku w sprawie środków ograniczających w odniesieniu do działań podważających integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażających, Dz.Urz. UE L 78 z 17.03.2014, s. 6, z późn. zm.; Rozporządzenie Rady (UE) Nr 833/2014 z dnia 31 lipca 2014 roku dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie, Dz.U. L 229 z 31.7.2014, s. 1, z późn. zm.; Decyzja Rady 2014/512/WPZiB z dnia 31 lipca 2014 r. dotycząca środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie, Dz.U. L 229 z 31.7.2014, s. 13.

¹⁴ Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 06.08.2014 № 560 „O primeneniі otdel'nykh spetsial'nykh ekonomicheskikh mer v tselyakh obespecheniya bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 6.8.2014 g., st. 0001201408060033.

¹⁵ Postanovleniye Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii ot 07.08.2014 № 778 „O merakh po realizatsii ukazov Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 6 avgusta 2014 g. № 560, ot 24 iyunya 2015 g. № 320, ot 29 iyunya 2016 g. № 305, ot 30 iyunya 2017 g. № 293, ot 12 iyulya 2018 g. № 420, ot 24 iyunya 2019 g. № 293, ot 21 noyabrya 2020 g. № 730 i ot 20 sentyabrya 2021 g. № 534””, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 7.8.2014 g., st. 0001201408070021.

polskiej, jak zakładano przy jego wprowadzeniu¹⁶. Wspomnieć również należy, że Polska była obejmowana zakazami eksportu do Rosji produktów rolno-spożywczych także wcześniej, w latach 2005–2007 i w 2011.

Ciekawe jest, że dość szybko po wprowadzeniu sankcji i kontrsankcji powstały mechanizmy ich omijania. Doprowadziło to do wydania dekretu prezydenta Rosji z 29 lipca 2015 roku nr. 391, który nakazywał zniszczenie skonfiskowanych produktów, których wwóz do Rosji został zakazany zgodnie z dekretem nr 560 z 2014 roku¹⁷. Z kolei rząd rosyjski na mocy uchwały nr 774 z 31 lipca 2019 roku zatwierdził procedurę i zasady niszczenia takich produktów, określił struktury państwowe decydujące ich o wykluczeniu i utylizacji. Wśród nich nawet jest urząd, który nazywa się „federalna służba nadzoru ochrony praw konsumentów i dobrego samopoczucia człowieka” (słynny Rospotrebnadzor)¹⁸. Trudno sobie wyobrazić, jak niszczenie europejskiej żywności wysokiej jakości chroni prawa konsumentów oraz dobrobytowi jakiego człowieka ma to służyć, ale pozwolę sobie pozostawić to pytanie jako retoryczne.

Ważne znaczenie w kontekście nieprzyjazności w odniesieniu legalnym ma ustawa federalna nr 127-FZ z dnia 4 czerwca 2018 roku „O środkach oddziaływania (przeciwdziałania) wobec działań nieprzyjaznych Stanów Zjednoczonych Ameryki i innych państw obcych”¹⁹. Jest to podstawa prawna do stosowania środków zaradczych w odpowiedzi

---

¹⁶ Więcej na temat efektów rosyjskich kontrsankcji: Rosińska-Bukowska, M., *Handel rolno-spożywczy UE-Rosja – efekty rosyjskich sankcji*, Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Problemy Rolnictwa Światowego, 2015, 15(XXX), 1, s. 113–124.

¹⁷ Ukaz Prezidenta Rossijskoy Federatsii ot 29.07.2015 № 391 „Ob otdel'nykh spetsial'nykh ekonomicheskikh merakh, primenyayemykh v tselyakh obespecheniya bezopasnosti Rossijskoy Federatsii”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 30.7.2015 g., st. 0001201507300002.

¹⁸ Postanovleniye Pravitel'stva Rossijskoy Federatsii ot 31.07.2015 № 774 „Ob utverzhenii Pravil unichtozheniya sel'skokhozyaystvennoy produktsii, syr'ya i prodovol'stviya, vklyuchennykh v perechen' sel'skokhozyaystvennoy produktsii, syr'ya i prodovol'stviya, stranoy proiskhozhdeniya kotorykh yavlyayutsya Soyedinennyye Shtaty Ameriki, strany Yevropeyskogo soyuza, Kanada, Avstraliya i Korolevstvo Norvegiya i kotoryye do 5 avgusta 2016 g. (vklyuchitel'no) zapreshcheny k vvozu v Rossiyskuyu Federatsiyu”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 31.7.2015 g., st. 0001201507310021.

¹⁹ Federal'nyy zakon ot 04.06.2018 № 127-FZ „O merakh vozdeystviya (protivodeystviya) na nedruzhestvennyye deystviya Soyedinennykh Shtatov Ameriki i inykh inostrannykh gosudarstv”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 4.6.2018 g., st. 0001201806040032.

na sankcje. Środki te mogą być wprowadzane zarówno przeciwko „nieprzyjaznym państwom obcym” i organizacjom, znajdującym się pod jurysdykcją takich państw albo bezpośrednio lub pośrednio przez nie kontrolowanym lub z nimi powiązanim, jak i przeciwko urzędnikom i obywatelom takich państw, przy czym pojęcie „nieprzyjaznych państw obcych” ustalane jest poprzez pojęcie „działań nieprzyjaznych” państw, popełnianych wobec Federacji Rosyjskiej, obywateli Federacji Rosyjskiej lub rosyjskich osób prawnych (art. 1 ust. 2 ustawy). Ustawa zawiera nawet definicję działań nieprzyjaznych jako takich, ale definicja ta jest mało precyzyjna, ponieważ ustawodawca jedynie wymienia przykładowe działania, które mogą uznać za nieprzyjazne, używając sformułowania „в том числе” („łącznie”, „w tym”). Zgodnie art. 1 ust. 1 ustawy wprowadzenie sankcji politycznych lub gospodarczych, działania zagrażające integralności terytorialnej Federacji Rosyjskiej lub mające na celu jej destabilizację gospodarczą i polityczną stanowią działania nieprzyjazne. Artykuł 2 zawiera katalog otwarty możliwych środków zaradczych, są to: zakończenie lub zawieszenie współpracy międzynarodowej, zakaz lub ograniczenia importu i eksportu, zakaz lub ograniczenia na udział w zamówieniach publicznych i w prywatyzacji własności państwowej²⁰. W dokumencie tym wprost podano USA jako państwo prowadzące działania nieprzyjazne wobec Rosji.

Kolejnym państwem, któremu Rosja oficjalnie zarzuciła popełnienie „działań nieprzyjaznych i sprzecznych z prawem międzynarodowym”²¹ wobec swoich obywateli i osób prawnych była Ukraina. Stwierdzenie takie oraz podstawa prawna do wprowadzenia restrykcji gospodarczych w stosunku do Ukrainy znajdują się w Dekrecie prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 22 października 2018 roku nr 592 „O stosowaniu specjalnych środków ekonomicznych w związku z działaniami nieprzyjaznymi Ukrainy wobec obywateli i osób prawnych Federacji Rosyjskiej”, do którego zmiany wprowadzono w latach 2019, 2021 i 2023. Uprawnienia

---

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Preambula, Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 22.10.2018 № 592 „O primeneniі spetsial’nykh ekonomicheskikh mer v svyazi s nedruzhestvennyimi deystviyami Ukrainy v otnoshenii grazhdan i yuridicheskikh lits Rossiyskoy Federatsii”, Oftsial’nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 22.10.2018 g., st. 0001201810220017.

do ustalania takich środków, a także sformowania wykazu osób, wobec których należy ich zastosować, prezydent tradycyjnie przekazał rządowi (art. 2 dekretu). Wydane na podstawie tego dekretu uchwały rządu rosyjskiego (nr 1300 z 1 listopada 2018 roku oraz nr 1716–83 z 29 grudnia 2018 roku) przewidywały szereg ważnych nowelizacji o charakterze instytucjonalnym. Tak, na mocy uchwały nr 1300, po raz pierwszy Rosja ustaliła wykaz osób fizycznych i prawnych, w stosunku do których obowiązują szczególne środki ekonomiczne²². Wcześniej dotyczyło to towarów określonych kategorii i państw pochodzenia. Innymi słowy, stosując kontr sankcje Rosja poszła drogą wielu państw inicjujących restrykcje gospodarcze, które tworzą i dopełniają listy sankcyjne osób fizycznych i prawnych. Nawet sposób wskazywania na osoby prawne (informacja o firmie, adresie i numerze w odpowiednim rejestrze) stosowany jest, na przykład, na listach podmiotów, opracowywanych przez Biuro ds. Kontroli Aktywów Zagranicznych Departamentu Skarbu USA (SDN). W podobny sposób, na wzór USA, UE i Wielkiej Brytanii, Rosja po raz pierwszy w swojej praktyce zastosowała blokowanie lub zamrażanie środków bezgotówkowych, zdematerializowanych papierów wartościowych i innego majątku na swoim terytorium. Wprowadzono również zakaz transferu środków (przeniesienia kapitału) poza Rosję.

Uchwała nr 1716–83 rozszerzyła wprowadzone wcześniej ograniczenia handlowe. Oddzielnie wskazano na Ukrainę jako na państwo pochodzenia lub załadunku towarów, objętych embargiem, które obowiązuje nawet jeśli tylko terytorium Ukrainy wykorzystywano do przewożenia takich towarów (par. 1 uchwały)²³. Wyjątek zrobiono dla „towarów pochodzących z niektórych obwodów Donieckiego i Ługańskiego Ukrainy, których przemieszczanie odbywa się przez granicę państwową

---

²² Postanovleniye Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii ot 01.11.2018 № 1300 „O merakh po realizatsii Ukaza Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 22 oktyabrya 2018 g. № 592”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 1.11.2018 g., st. 0001201811010001. Załącznik nr 1 zawiera wykaz osób fizycznych, załącznik nr 2 – wykaz osób prawnych, objętych szczególnymi środkami ekonomicznymi.

²³ Postanovleniye Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii ot 29.12.2018 № 1716–83 „O merakh po realizatsii Ukaza Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 22 oktyabrya 2018 g. № 592”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 29.12.2018 g., st. 0001201812290007.

Federacji Rosyjskiej z terytorium niektórych obwodów Donieckiego i Ługańskiego Ukrainy” (par. 5.6 uchwały).

Ministerstwo Finansów Federacji Rosyjskiej zostało wyznaczone jako organ odpowiedzialny za przedstawienie rządowi rosyjskiemu propozycji zmian do list sankcyjnych oraz udzielania zezwoleń czasowych na prowadzenie „niektórych transakcji dotyczących niektórych osób prawnych, wobec których stosuje się szczególne środki ekonomiczne” (par. 4 uchwały nr 1300). W strukturze ministerstwa finansów nawet powołano specjalny Departament Kontroli Ograniczeń Zewnętrznych, którego głównym zadaniem była „realizacja funkcji Ministerstwa ds. koordynacji międzyresortowej w zakresie opracowywania i wdrażania środków mających na celu ograniczenie negatywnego wpływu i przeciwdziałanie środkom restrykcyjnym w sektorze finansowym w stosunku do Federacji Rosyjskiej i rosyjskich osób prawnych”²⁴. W ten sposób w strukturze władzy wykonawczej pojawił się specjalny urząd, podstawową działalnością którego jest przeciwdziałanie nałożonym na Rosję sankcjom.

Tu warto wspomnieć, że w 2014 roku, kiedy Rosja dokonała aneksji Krymu i przynajmniej mocno inspirowała rozpoczęty konflikt zbrojny w Donbasie, Ukraina i Rosja miały formalnie obowiązującą od 1 kwietnia 1999 roku Umowę o przyjaźni, współpracy i partnerstwie, która zawierała zasadę partnerstwa strategicznego, uznania nienaruszalności istniejących granic, poszanowania integralności terytorialnej i wzajemnego zobowiązania do niewykorzystywania swoich terytoriów ze szkodą dla wzajemnego bezpieczeństwa²⁵. Umowa ta przestała obowiązywać dopiero od 1 kwietnia 2019 roku. Jak widzimy, związanie państw-stron traktatem

---

²⁴ Par. 1 regulaminu Departamentu Kontroli Ograniczeń Zewnętrznych Ministerstwa Finansów Federacji Rosyjskiej, *Prkaz Minfina Rossii ot 28.12.2018 № 3272*, „Ob utverzhdenii Polozheniya o Departamente kontrolya za vneshnimi ogranicheniyami Ministerstva finansov Rossiyskoy Federatsii”, Ministerstvo Finansov Rossiyskoy Federatsii, *Ofitsial’nyy sayt*, https://minfin.gov.ru/ru/document/?id_4=126697-prikaz_minfina_rossii_ot_28.12.2018__3272_ob_utverzhdenii_polozheniya_o_departamente_kontrolya_za_vneshnimi_ogranicheniyami_ministerstva_ffinansov_rossiiskoi_federatsii (dostęp: 5/5/2023).

²⁵ *Dogovor o druzhbe, sotrudnichestve i partnerstve mezhdru Rossiyskoy Federatsiyey i Ukrainoy, Ratifitsirovan Federal’nym zakonom RF ot 2 marta 1999 goda N 42-FZ, prekratil deystviye s 1 aprelya 2019 goda, Elektronnyy fond pravovykh i normativno-tekhnikeskikh dokumentov, AO «Kodeks»*, <https://docs.cntd.ru/document/1902220> (dostęp: 31/3/2022).

o przyjaźni nie gwarantuje powstrzymywania się od działań nieprzyjaznych i nawet agresywnych. I nie jest to jedyny taki przypadek w historii.

Po wyborach prezydenckich w USA w 2020 roku rząd amerykański oskarżył Rosję o ingerencję w te wybory²⁶. Zdaniem rządu USA, na skutek skoordynowanych wysiłków rosyjskich urzędników, pełnomocników i agencji wywiadowczych dokonano cyberataków i aktów dezinformacji. Z tego powodu oraz w związku z trwającą okupacją Krymu, łamaniem praw człowieka, angażowaniem się w złośliwe działania cybernetyczne nie tylko przeciwko USA, ale również ich sojusznikom i partnerom, wspieraniem i wykorzystywaniem korupcji transnarodowej w celu wywierania wpływów na rządy zagraniczne, naruszeniem ugruntowanych zasad prawa międzynarodowego, w tym poszanowania integralności terytorialnej państw, 15 kwietnia 2021 roku USA nałożyły kolejne restrykcje wobec Rosji: listy sankcyjne zostały uzupełnione o 32 osoby fizyczne i prawne, wydalenie dziesięciu rosyjskich dyplomatów z USA, ograniczenia wobec rosyjskiego długu publicznego²⁷.

Putin zareagował na to wydaniem 23 kwietnia 2021 roku dekretu nr 243 „O stosowaniu środków oddziaływania (przeciwdziałania) wobec działań nieprzyjaznych państw obcych”²⁸, zgodnie z którym 13 maja 2021 roku rząd rosyjski wydał rozporządzenie nr 1230-r, według którego USA nie mogą już zatrudniać rosyjskich pracowników w misji dyplomatycznej w Federacji Rosyjskiej²⁹.

---

²⁶ Fact Sheet: Imposing Costs for Harmful Foreign Activities by the Russian Government, Statements and Releases, The White House, April 15, 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/15/fact-sheet-imposing-costs-for-harmful-foreign-activities-by-the-russian-government/> (dostęp: 05/5/2022).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 23.04.2021 № 243 O primeneniі mer vozdeystviya (protivodeystviya) na nedruzhestvennyye deystviya inostrannykh gosudarstv, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 23.4.2021 g., st. 0001202104230015.

²⁹ Perechen' inostrannykh gosudarstv, sovershayushchikh nedruzhestvennyye deystviya v otnosheniі Rossiyskoy Federatsii, grazhdan Rossiyskoy Federatsii ili rossiyskikh yuridicheskikh lits, v otnosheniі kotorykh primenyayutsya меры vozdeystviya (protivodeystviya), ustanovlennyye Ukazom Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 23 aprelya 2021 g. № 243 „O primeneniі mer vozdeystviya (protivodeystviya) na nedruzhestvennyye deystviya inostrannykh gosudarstv”, s ukazaniem kolichestva fizicheskikh lits, kotoryye nakhodyatsya na territorii Rossiyskoy Federatsii i s kotorymi diplomatcheskimi predstavitel'stvami i konsul'skimi uchrezhdeniyami, predstavitel'stvami gosudarstvennykh organov

3. Nasilenie „nieprzyjazności” wobec Rosji po przekształceniu jej agresji na Ukrainę w otwartą napaść zbrojną 24 lutego 2022 roku

Presja na Rosję w postaci bezprecedensowych sankcji międzynarodowych znacznie się zwiększyła w 2022 roku. Pierwszy pakiet sankcji został nałożony za uznanie separatystycznych DRL i ŁRL (inaczej DNR i LNR – Donieckiej i Ługańskiej Republik Ludowych), drugi – czwarty, szósty – dziewiąty oraz jedenasty – za inwazję na Ukrainę, piąty pakiet sankcji – za inwazję na Ukrainę i masakrę w Buczy, dziesiąty – za inwazję na Ukrainę i przymusową adopcję ukraińskich dzieci. Niektóre restrykcje dotyczyły również Białorusi jako współuczestnika agresji rosyjskiej³⁰. Nałożone sankcje obejmują ogromne ograniczenia systemu finansowego (w tym rosyjskiego Banku Centralnego i największych banków), działalność szeregu spółek handlowych i niektórych sektorów gospodarki, częściowe embargo na rosyjską ropę, a także zamknięcie przestrzeni powietrznej i portów morskich. Nałożenie sankcji personalnych dotyczyło wysokich rangą polityków, dziennikarzy (których właściwie określić należy jako propagandystów), największych przedsiębiorców, a w niektórych przypadkach także członków ich rodzin. W kampanii sankcyjnej bierze udział wiele państw na świecie, przede wszystkim, USA, UE, Wielka Brytania oraz inne państwa na kontynencie europejskim i poza nim.

Rosja zareagowała na to odpowiednim wprowadzeniem kolejnych kontrsankcji na podstawie, przede wszystkim, szeregu dekretów prezydenckich. W szczególności, zgodnie z dekretem Nr 95 z dnia 5 marca 2022 roku „O tymczasowym trybie wykonywania zobowiązań wobec

---

i gosudarstvennykh uchrezhdeniy ukazannykh gosudarstv mogut byt' zaklyucheny trudovyye dogovy, dogovy o predostavlenii truda rabotnikov (personala) i inyye grazhdansko-pravovyye dogovy, na osnovanii kotorykh voznikayut trudovyye otnosheniya s fizicheskimi litsami, nakhodyashchimisya na territorii Rossiyskoy Federatsii, utverzhen Rasporyazheniyem Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii ot 13.05.2021 № 1230-r "Ob utverzhenii perechnya nedruzhestvennykh inostrannykh gosudarstv", Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 14.5.2021 g., st. 0001202105140026.

³⁰ Na temat definicji pojęcia agresji zob. np. E. Karska, K. Karski, *Miżnarodno-pravove vyznachennya abresiji*, Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu: Seriya «Politolohiya. Sotsiolohiya. Filosofiya», 2015, 18(1), s. 42–48. Na temat niektórych aspektów działań Rosji wobec Ukrainy od 2022 r. zob. np. V. Czepek, E. Karska, *The Scope and Importance of Cooperation Between UNESCO and the ICC for the Protection of Cultural Property*, *Studia Iuridica*, 2023, 95, s. 75–76 i 83–84.

niektórych zagranicznych wierzycieli” Federacja Rosyjska, jednostki federalne i lokalne, rezydenci Federacji Rosyjskiej (osoby fizyczne i prawne), które mają zobowiązania walutowe wobec zagranicznych wierzycieli powiązanych z nieprzyjawnymi państwami zagranicznymi, lub pozostających pod kontrolą osób powiązanych z takimi państwami, będą mogły je spłacać w rublach rosyjskich³¹. Państwa nieprzyjazne są wymienione w Wykazie obcych państw i terytoriów popełniających nieprzyjazne działania wobec Federacji Rosyjskiej, rosyjskich osób prawnych i osób fizycznych, który został zatwierdzony 5 marca 2022 roku na mocy rozporządzenia rządu rosyjskiego nr 430-r. Są to takie państwa, które bezpośrednio nakładają sankcję na Rosję³², lub wprowadzają zakaz transakcji ze wszystkimi osobami rosyjskimi, podlegającymi ograniczeniom państw zachodnich, lub przystępują do sankcji, nałożonych przez inne państwa³³.

1 maja 2022 roku Putin podpisał ustawę federalną nr 125-FZ „O wprowadzeniu zmian do ustawy federalnej „O środkach oddziaływania (przeciwdziałania) wobec działań nieprzyjaznych Stanów Zjednoczonych Ameryki i innych państw obcych”, czyli tej o numerze 127-FZ z dnia 4 czerwca 2018 roku. Wprowadza ona wobec rosyjskich instytucji kredytowych generalny zakaz przekazywania właściwym organom państw obcych informacji na temat klientów i dokonywanych przez nich transakcji, przedstawicieli klientów i beneficjentów³⁴. Widocznie Rosja na poziomie prawnym wprowadza mechanizm przeciwdziałania sankcjom zachodnim poprzez utajnienie międzynarodowych transakcji

³¹ Ukaz Prezidenta Rossijskoy Federatsii ot 05.03.2022 № 95 „O vremennom poriyadke ispolneniya obyazatel'stv pered nekotoryimi inostrannymi kreditorami”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 5.3.2022 g., st. 0001202203050062 (par. 1 i 2).

³² Perechen' inostrannykh gosudarstv i territoriy, sovershayushchikh v otnoshenii Rossijskoy Federatsii, rossiyskikh yuridicheskikh lits i fizicheskikh lits nedruzhestvennyye deystviya, utverzhden rasporyazheniyem Pravitel'stva Rossijskoy Federatsii ot 05.05.2022 g. № 430-r, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 7.3.2022 g., st. 0001202203070001.

³³ Są to, np., terytoria zależne Wielkiej Brytanii, które wprowadzono do listy na mocy rozporządzeń rządu rosyjskiego nr 2018-r z dnia 23 lipca 2022 roku oraz nr 3216-r z dnia 29.10.2022.

³⁴ Federal'nyy zakon ot 01.05.2022 g. № 125-FZ „O vnesenii izmeneniya v Federal'nyy zakon „O mekakh vozdeystviya (protivodeystviya) na nedruzhestvennyye deystviya Soyedinennykh Shtatov Ameriki i inykh inostrannykh gosudarstv”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 1.5.2022 g., st. 0001202205010008, art. 1, który wprowadza odpowiedni art. 4¹ do ustawy nr 127-FZ z dnia 4 czerwca 2018 roku.

finansowych. Z tego jak szybko Rosja na poziomie legislacyjnym reaguje na sankcje w zakresie obrotu finansowego, można wywnioskować, że ten rodzaj sankcji jest szczególnie dotkliwy dla tego państwa i co za tym idzie, jest to prawdopodobnie jeden z najbardziej skutecznych sposobów do osiągnięcia celów sankcji.

Mimo tego, że w odróżnieniu od ustawy federalnej nr 127-FZ z dnia 4 czerwca 2018 roku, w samym tekście dekretów prezydenta i aktów rządu rosyjskiego z 2022 roku, dotyczących rozpatrywanego zagadnienia, wprost nie stosuje się pojęcia „państwa nieprzyjazne”, w mediach, publikacjach analitycznych i nawet materiałach z oficjalnych stron rządowych państwa wskazane na listach „popelniających działania nieprzyjazne” są nazywane państwami nieprzyjazydami³⁵.

W odpowiedzi na wprowadzenie w okresie od października do grudnia 2022 roku przez UE, USA oraz inne państwa limitu cenowego na rosyjską ropę naftową, 27 grudnia 2022 roku Władimir Putin podpisał dekret, zakazujący dostaw ropy naftowej i produktów naftowych przedsiębiorstwom i osobom fizycznym, jeżeli w umowach przewidziano „bezpośrednie lub pośrednie” ustalenie ceny maksymalnej. Zgodnie ze swoją preambułą, ten akt prawny powstał „w związku z nieprzyjazydnymi i sprzecznymi z prawem międzynarodowym działaniami Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz państw zagranicznych i organizacji międzynarodowych, które do nich dołączyły”³⁶. Podobne sformułowanie zawiera również wydana na podstawie tego dekretu uchwała rządu rosyjskiego № 118 z dnia 28 stycznia 2023 roku³⁷. Zatem Rosja teraz oficjalnie ma nie tylko nieprzyjazne wobec siebie państwa, ale też organizacje międzynarodowe.

---

³⁵ Zob. np.: Pravitel'stvo utverdilo perechen' nedruzhestvennykh Rossii stran i territoriy, 7 marca 2022, Pravitel'stvo Rossiyskoy Federatsii, <http://government.ru/docs/44745/> (dostęp: 5/5/2022).

³⁶ Preambula, Ukaz Prezidenta RF ot 27.12.2022 g. № 961 “O primenenii spetsial'nykh ekonomicheskikh mer v toplivno-energeticheskoy sfere v svyazi s ustanovleniyem nekotorymi inostrannymi gosudarstvami predel'noy tseny na rossiyskiye nefť i nefteprodukty”, v red. Ukaza Prezidenta RF ot 26.06.2023 № 470, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 27.12.2022 g., st. 0001202212270015.

³⁷ Postanovleniye Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii ot 28.01.2023 № 118 „O merakh po realizatsii Ukaza Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 27 dekabrya 2022 g. № 961”, Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (www.pravo.gov.ru) ot 30.1.2023 g., st. 0001202301300036.

Zważywszy na to, że aktywna faza działań wojennych Rosji na terytorium Ukrainy nadal trwa, można założyć, że zostaną wprowadzone nowe pakiety sankcji przeciwko reżimowi Putina, na co państwo rosyjskie zareaguje wprowadzeniem kolejnych kontrsankcji oraz mechanizmów omijania sankcji zachodnich. W związku z tym jeszcze większa ilość podmiotów prawa międzynarodowego może zostać uznana za nieprzyjazne wobec Rosji.

4. Podsumowanie

Pomimo tego, że idea przyjaźni między narodami inspirowała filozofów i prawników od stuleci, w prawie międzynarodowym nadal nie istnieje ani nakaz o charakterze ogólnym do zachowania „przyjaźni” w stosunkach międzynarodowych, ani definicja legalna pojęcia „działania nieprzyjazne”. Natomiast pojęcie „nieprzyjazności” jest dość szeroko stosowane w prawie międzynarodowym i stosunkach międzynarodowych. Szczególnie często pojęcie „działania nieprzyjazne” pojawia się w retoryce władz i nawet w aktach prawnych państw niedemokratycznych, które notorycznie bardzo łatwo czują się sprowokowane. Na przykładzie Rosji widzimy potwierdzenie tej tezy. W miarę jak w tym państwie nasila się autorytaryzm i staje się ono coraz bardziej agresywne i odizolowane, jego władze coraz częściej sięgają po retorykę „nieprzyjazności” i uznają coraz więcej podmiotów prawa międzynarodowego za nieprzyjazne.

Pojęcie „nieprzyjazności” można traktować bardzo obszernie – jako wszystko co nie jest „przyjazne” lub neutralne, co w pewnym sensie nie jest sprzeczne z jego istotą. Jeśli natomiast powrócić do węższego znaczenia tego pojęcia, które obejmuje czyny, nie mające znamion *delictum iuris gentium*, których strony dokonują nie będąc w stanie otwartego konfliktu zbrojnego, i nawet najczęściej legalne, wówczas wszystkie działania, które można określić jako nieprzyjazne, można też uznać za środki prowadzenia wojny hybrydowej. Działa to również odwrotnie: wszystkie sposoby i elementy wojny hybrydowej stanowią co najmniej czyny nieprzyjazne, a nawet bezprawne i wrogie. Nadto na poziomie retorycznym, w ramach wojny hybrydowej oficjalne stwierdzenie ze strony władz pewnego państwa, że postrzega ono pewne działania lub podmioty prawa

międzynarodowego za nieprzyjazne wobec siebie, są groźbą i same w sobie mogą służyć jako jeden z elementów wojny hybrydowej.

Aczkolwiek w przeanalizowanym w artykule przypadku mamy do czynienia nie z samą retoryką, tylko z przepisami prawa. Wówczas środki prawne używane są nie tylko do spowodowania uszczerbku na reputacji przeciwników politycznych, ale również do wywierania u nich strat materialnych, szkód finansowych i gospodarczych. Dlatego można tu stwierdzić zaistnienie zjawiska tzw. *lawfare* („wojny prawnej” lub „rywalizacji prawnej”)³⁸, co również stanowi jeden ze sposobów prowadzenia wojny hybrydowej.

Należy zauważyć, że swoje środki ustawodawca rosyjski nazywa „środkami oddziaływania (przeciwdziałania)”, które są stosowane w związku z „działaniami nieprzyjaznymi”. Jednakże kluczową cechą pojęcia „sankcje” jest kara za naruszenie prawa. Wydaje się, że władze rosyjskie oficjalnie nazywają sankcje „działaniami nieprzyjaznymi” aby uniknąć konotacji karalności, która sugeruje, że Rosja popełniła jakiś czyn, który jest zły, negatywny, niezgodny z prawem. W ten sposób stwarza się wrażenie, że zupełnie bezpodstawnie Rosja staje się ofiarą poważnych działań nieprzyjaznych ze strony nieprzyjaznych państw, a teraz i organizacji międzynarodowych, na które musi reagować w postaci swoich „środków oddziaływania (przeciwdziałania)”.

Streszczenie

W tym artykule przeanalizowano, w jaki sposób koncepcja „nieprzyjazności” staje się narzędziem wojny hybrydowej. Pomimo braku definicji prawnej pojęć „nieprzyjazności” oraz „działania nieprzyjaznego”, na

---

³⁸ Więcej na temat „lawfare”: Ch.J. Dunlap Jr., *Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts*, [w:] Humanitarian Challenges in Military Intervention Conference, Carr Center for Human Rights Policy, Kennedy School of Government, Harvard University. Washington, D.C., 29 listopada 2001, s. 4; <https://people.duke.edu/~pfeaver/dunlap.pdf> (dostęp: 10/9/2023). Zob. także: J. Dill, *Abuse of Law on the Twenty-First-Century Battlefield: A Typology of Lawfare*, [w:] M. L. Gross, T. Meisels (red.), *Soft War: The Ethics of Unarmed Conflict*, Cambridge University Press, 2017, s. 119–133.

podstawie aktów prawa międzynarodowego i innych dokumentów oraz stosunkowo niebogatej w tym zakresie doktryny dokonano próby określenia najistotniejszych cech tych pojęć.

Przeprowadzona analiza przepisów Federacji Rosyjskiej z ostatnich siedemnastu lat w zakresie „środków oddziaływania (przeciwdziałania)”, które stosowane są w związku z „działaniami nieprzyjawnymi” innych podmiotów prawa międzynarodowego, pozwala na stwierdzenie, że pojęcie „nieprzyjawności”, wraz z innymi, jest wykorzystywane jako narzędzie wojny hybrydowej. Występuje tu zjawisko, które można określić jako *lanfare*. Zasugerowano, dlaczego w języku prawnym władze rosyjskie zamiast pojęć „sankcje” i „restrykcje” wykorzystują sformułowanie „działanie nieprzyjawnie”. Zauważono, że rozpatrywane pojęcie jest coraz szerzej stosowane przez państwo rosyjskie, co może być związane z jego nasilającą się agresywnością i izolacją na arenie międzynarodowej.

Słowa kluczowe: przyjaźń, nieprzyjawność, prawo, wojna hybrydowa, Rosja, prezydent, sankcje, kontr sankcje.

The use of the concept of „unfriendliness” by the Russian authorities as one of the tools for waging hybrid war

S u m m a r y

In this article, the author attempts to analyze how the concept of „unfriendliness” becomes an instrument of hybrid war. Despite the lack of a legal definition of the terms of „unfriendliness” and „unfriendly act”, an attempt was made to define the most important features of these concepts on the basis of acts of international law, other documents and the relatively limited doctrinal sources in this area.

The analysis of the regulations of Russian Federation in the last seventeen years regarding „enforcement measures (countermeasures)”, which are used in connection with „unfriendly acts” of other international law actors, allows to conclude that the concept of „unfriendliness”, along with others, is used as an instrument of hybrid war. A phenomenon described as *lanfare* can be observed here. It was suggested why Russian

authorities in their legal language use the notion of „unfriendly action” instead of the terms „sanctions” and „restrictions”. It was noticed that the concept under consideration is being used more and more widely by the Russian state, which may be related to its increasing aggressiveness and isolation in the international arena.

Keywords: friendship, unfriendliness, law, hybrid war, Russia, president, sanctions, countersanctions.

mgr Viktoriya Ziółkowska

Szkoła Doktorska Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski,
Wydział Prawa i Administracji,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa,
e-mail: v.kanapatskaya@student.uw.edu.pl